ואתי לאימנועי מלמיעבד פסחא או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה אמר רבינא ת״ש אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה תנן היינו רבותיה דאגריפס אלא אי אמרת סמוך למנחה גדולה תנן מאי רבותיה דאגריפס חל איסור עליה מעיקרא (א) אלא [א]סמוך למנחה קטנה תנן סוף סוף מאי רבותיה דאגריפס הא מטיא ליה זמן איסורא מהו דתימא תשע שעות לאגריפס כארבע שעות (ב) דידן דמי קמ״ל אמר רבי [א](יוסי) [ב]אבל מטביל הוא במיני תרגימא ר׳ יצחק מטביל בירקי תניא נמי הכי [ג]השמש מטביל בבני מעיין ונותנן לפני האורחים ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [ו]נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים [ד]רבא [ה]הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא כי היכי דניגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא אמר רבא מנא אמינא לה דחמרא מיגרר גריר דתנן

בין

או דילמא סמוך למנחה קטנה. בתשע שעות כשהוא מאוחר בפרק תמיד (לעיל דף נט.): **ומשום מצה.** שיכנס לה כשהוא מאוה: **אגריפס המלך.** לא היה אוכל עד תשע שעות: **אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה היינו רבותיה.** דאע״ג דעדיין לא אכל וזמן איסוריה אכתי לא מטא בשעה תשיעית עד לאחר תשע אפ״ה לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסורא יתענה ולא יאכל: **אלא אי אמרת.** ממנחה גדולה ואילך אסור מאי רבותיה דאגריפס והא כבר חל זמן איסוריה משש שעות ואילך וצריכא למימר דאסור בתמיה דאטו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא ושרי למיכל מתחלת תשע: **אבל.** יכול אדם לטבול ולאכול מיני תרגימא פירות. והאי דנקט מטביל לפי שמאכלם על ידי טיבול: **בירקי.** היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאין משביע: **בבני מעיים.** הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בבני מעים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל והוא עסוק בהן מצער ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעו ליה: **נירו לכם ניר.** כשאתם טורחים תטרחו בדבר שאתם יכולין ליהנות ממנו ושמש זה שעוסק בסעודה ובית המטבחיים אם אינו נהנה מצער ליה:

בין

רשב״ם

או דילמא סמוך למנחה קטנה. והיינו בגמר ט׳ שעות דמתשע שעות ומחצה הוי זמן דהקרבת תמיד של כל השנה כשהוא מאוחר דהשתא משום אימנועי מפסח ליכא דערב הפסח היה התמיד קרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו מיד לפיכך אם בא לאכול סמוך למנחה קטנה דהיינו בגמר תשעה וכבר נשחט הפסח ואין כאן לחוש אלא משום מצה שלא יאכלנה אכילה גסה. ונהי נמי דמשום פסח איכא למיחש לאכילה גסה דאף על גב דהוא נאכל על השובע אכילה גסה מיהא אינה אכילה ובקדשים מזיק הוא דמשבינן ליה ביבמות (דף מ.) אלא משום דלגבי לחם הויא אכילה גסה באכילה מועטת נקט מצה אי נמי רבותא קאמר והכי קאמר או דילמא סמוך למנחה קטנה ואפילו בזמן דליכא פסח דליכא למיחש לעשייתו ולא לאכילתו משום אכילת מצה מיהא איכא דלא ליהוי אכילה גסה חיישינן: **אגריפס המלך.** מלך כשר היה ממלכי חשמונאי [ז] ולא היה אוכל עד שעה ט׳: **רבותיה דאגריפס.** כלומר היינו רבותא דקתני בברייתא אפי׳ אגריפס דאע״ג דעדיין לא אכל וזמן איסורא לא מטא אכתי בשעה תשיעית עד לאחר תשעה אפילו הכי לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסור ויתענה ולא יאכל: **אלא אי אמרת.** ממנחה גדולה ולמעלה אסור מאי אפילו אגריפס הא מטא כבר זמן איסוריה משש שעות ומחצה ואילך וצריכא למימר דאסור בתמיה דאטו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא: **כדבעינן למימר לקמן לא גרס ליה: סוף סוף מאי רבותיה דאגריפס הא מטא ליה עידן איסוריה.** קודם שיגמור סעודתו. דאפילו רבי יוסי דפליג בהפסקת ערב הפסח בריש פירקא (נט:) ואמר שלא להפסיק מאחר שהתחיל לאכול בהיתר הכא מודי דאסור דמעיקרא לדעת כן היה אוכל בתשע שעות שגמר סעודתו בתוך זמן איסוריה וכמתחיל לאכול אחר זמן איסורו דמי ואסיר: **מהו דתימא ט׳ דאגריפס כארבע לדידן דמי.** דכיון דלמוד לאכול בתשע שעות כארבע שעות לדידן דמי ויאכל גם הוא מצה לתיאבון גם הוא כמותינו שאוכלין בד׳ שעות ביום והלכך הואיל ואכתי לא מטא זמן איסורא ניסרי לאכול בתחלת ט׳ אע״פ שתמשך סעודתו לאחר ט׳ קמ״ל דאסור לאכול. אבל אי הוה תנינן סמוך למנחה גדולה ליכא רבותא כלל ולא הוה שייך למיתני אפי׳ דכיון דטעמא משום דילמא אתו לאימנועי מפסח ולא משום אכילה גסה דמצה ליכא למימר הכי מהו דתימא ט׳ לאגריפס כד׳ לדידן דמי הלכך שמעינן מינה דמנחה קטנה תנן: **מטבל.** ואוכל מן המנחה ולמעלה: **תרגימא.** פירות ובשר בלא לחם. והא דנקט מטבל שכל מאכלם ע״י טיבול: **בירקא.** היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאינו משביע. ונראה בעיני דמגרר ליבא למיכל ואוכל מצה לתיאבון יותר ולפיכך היה אוכל [ירק] ולא היה נוהג כן כי אם ערב הפסח כדי להמשיך ולאכול בלילה כדאמרי׳ במס׳ שבת בפ׳ תולין (דף קמ.) אמר רב חסדא בר בי רב לא ליכול ירקא משום דמגררי ליבא כו׳ וכדאמר נמי בסמוך רבא הוי שתי חמרא במעלי יומא דפסחא כי היכי דנגריר לליביה. ודברים הללו כגון מיני תרגימא וירקות ממשיכין את הלב לאכול כדמוכח נמי בברכות (דף מג.) שהיו רגילין לאכול פרפרת קודם אכילת הפת לגרר את הלב כדתנן בירך על הפת פטר את הפרפרת על הפרפרת לא פטר את הפת אלמא דפרפרת קודם לפת: **תניא נמי הכי.** דאוכלין מיני תרגימא ערב הפסח כדי להמשיך את הלב: **השמש מטביל בבני מעים.** כלומר בבני מעים של בהמות הנשחטות לסעודת יו״ט וגם נותן מהם לפני האורחין המנויין יחד על הפסח כדי שיאכלו מצה ופסח לתיאבון. ובערב הפסח קאי בתוספתא דפסחים [ט] ואפי׳ מן המנחה ולמעלה דלעיל מינה תניא ע״פ סמוך למנחה לא יאכל כו׳: **ואע״פ שאין ראיה לדבר.** דאכילה מוספת אכילה זכר לדבר יש קצת דכתיב נירו לכם ניר הרי לנו הנביא דוגמא שחורשין את הקרקע כדי לקבל את הזריעה ואם אינה חרושה אינה מקבלת הזריעה אף אדם האוכל דברים שאין משביעין את האדם פותחים בני מעיים ומרחיבין אותן ויקבל המאכל של סעודה אחרי כן לתיאבון כך נראה בעיני שיטה זו ועיקרה. ורבינו שלמה זקני פירשה כן בני מעיים הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בני מעיים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל ועסוק בהן מצערי ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעי ליה נירו לכם ניר כשאתם טורחים תטרחו שתוכלו ליהנות ממנו ושמש זה שעסוק בסעודה או בבית המטבחים אם אינו נהנה מצער ליה ולא נהירא. עוד יש לשון אחר ואין בו ממש:

בין

ואתי לאימנועי מפסח. ואפילו אחר שיעשה פסח אסור כדי שלא ימהר לאכול ויעשה פסח שלא כראוי: **דילמא אתי** למיכל אכילה גסה. ואינה אכילה כדאמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פ:) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור וקשה דאמרי׳ בנזיר (דף כג.) גבי פסח זה שאכלו אכילה גסה ופושעים יכשלו בם ופריך רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד ואומר ר״ת דתרי גווני אכילה גסה אחת שנפשו קצה מלאכול ועל אותה פטור ביוה״כ ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם והא דפסח נאכל על השבע היינו שמתאוה לאכול קצת ועוד י״ל דאין לו לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח אע״פ שלא קיים מצות אכילה דאכילת פסחים לא מעכבא [ו]ומה שפירש רשב״ם דנקט מצה משום דאיכא אפילו בזמן הזה דליכא פסח לא נהירא דאפילו הוי טעמא משום פסח אסור בזמן הזה כדמוכח בסמוך גבי רב ששת דהוה יתיב כולי יומא בתעניתא ופירוש [ז]אחר עיקר שפי׳ דנקט מצה דבאכילה מועטת הוי אכילה גסה: **אפי׳ אגריפס המלך.** פי׳ רשב״ם מלך כשר ומבני חשמונאי היה ולא דק דבסוטה (דף מא.) אמרי׳ כשהגיע למקרא אחיך תשים עליך מלך זלגו עיניו דמעות: **שהיה** רגיל לאכול בתשע שעות. [ח] י״מ לפי שדרך מלכים לעמוד בג׳ שעות והיה מתנהג כתלמיד חכם לאכול בשעה ששית [ט]אחרי קומו ואין נראה דא״כ הוה ליה למימר ט׳ שעות לאגריפס כשש שעות לת״ח: **מיני תרגימא.** פי׳ רשב״ם פירות ובשר בלא לחם ולא נהירא דאמרינן בתוספתא דכילד מברכין הביאו לפניו מיני תרגימא מברך בורא מיני מזונות ואין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת מינים ומיהו בפרק בתרא דיומא (דף עט:) [י]איכא חד שינויא דמשני ואיבעית אימא מאי מיני תרגימא פרי: **נירו** לכם ניר. פי׳ רשב״ם דעל ידי החרישה מקבלת הזריעה ה״נ ע״י אכילת תרגימא יאכל מצה מיהו חרישה וזריעה תרי מילי נינהו ולא דמי לשתי אכילות ונראה שזה הפסוק משל הוא כענין זה דכתיב (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם ה׳ אלי תשוב אם תסיר שקוציך וגו׳ פי׳ לאחר שתסירו שקוצים אז תשובו אלי וכל זמן ששקוצים עמכם ונתייאשתם ממני לא תוכלו לשוב כי כה אמר ה׳ נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים כל זמן שהקוצים בתוכה אינה מועלת זריעתה כלום וה״נ מייתי זכר לדבר כשאוכל קצת לבו נמשך יותר אבל כשלא אכל כלל ונתייאש אין לבו נמשך אחר אכילה והוי כזורק אבן לחמת:

אלא

עין משפט נר מצוה

מו א ב ג מיי׳ פ״ו מהל׳ מצה הלכה יב סמג עשין מ טוש״ע א״ח סי׳ תעא ס״א:

◆

רבינו חננאל

מתני׳ סמוך למנחה כו׳. אוקימנא סמוך למנחה קטנה, מדתניא אפילו אגריפס המלך שרגיל לאכל בתשע לא יאכל עד שתחשך. אמר רב יוסף אבל מטבל הוא במיני תרגימא. פי׳ רב האיי תרגימא כסנין של מיני מתיקה דתנינן בתוספתא דברכות הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני [כסנין]. רבי צדוק מטבל בירקי. כלומר היה אוכל. זה מיני תרגימא, וזה היה אוכל [ירקי] א) מן המנחה ולמעלה. תניא נמי הכי השמש טובל בבני מעים ונותן לפני האורחים. רבא הוה שתי חמרא טובא במעלי דפסחא אמר כי היכי דנגרריה ללביה ונכפין למצה וכו׳.

א) נראה דצ״ל. ובערוך ערך טבל א׳: ״ר׳ יצחק מטבל בירקי, פי׳ היה אוכל ירקות מן המנחה ולמעלה״ ולפי״ז צ״ל כמו שהגיהו בפנים [illegible].

מסורת הש״ס

א) [כרב אלפס איתא ר׳ אסי], ב) [תוספתא פ״י ה״ד], ג) ברכות דף לה:, ד) [ס״א הורדוס], ה) [ע״ש פ״י ה״ד], ו) [וע״ע תוס׳ נזיר כג. ד״ה פסח ותוס׳ יבמות מ. ד״ה אכילה ותוס׳ ב״ק דף קי. ד״ה אכילה], ז) צ״ל ופירוש א׳, ח) [כדאיתא לעיל יב:], ט) [ע״ש בגמ׳ ובתוס׳ שם ד״ה מיני ותוס׳ סוכה דף מ. ד״ה במיני],

◆

תורה אור השלם

ו. כִּי כֹה אָמַר יְיָ לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלַםִ נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קוֹצִים: ירמיהו ד ג

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אלא מאי סמוך למנחה קטנה תנן סוף: (ב) שם כארבע שעות לדידן דמי:

◆

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה שהיה כו׳ י״מ. עי׳ תענית כה ע״ב רש״י ד״ה שכן מצינו:

◆

מוסף רש״י

מטביל. הא דנקט מטביל, שכל מאכלם על ידי טיבול היה (סוכה לט:).